



# LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

---

## SPRIEDUMS

### LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2011. gada 6. maijā

lietā Nr. 2010-57-03

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Vineta Muižniece un Viktors Skudra,

pēc Edgara Ābola un Artūra Pušmucāna konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.<sup>2</sup> un 28.<sup>1</sup> pantu,

rakstveida procesā 2011. gada 8. aprīlī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Ministru kabineta 2009. gada 2. jūnija noteikumu Nr. 511 „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām”” 1.1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 112. pantam”.

### Konstatējošā daļa

1. Ministru kabinets 2004. gada 24. augustā pieņēma noteikumus Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām” (turpmāk – Noteikumi Nr. 740). Noteikumi nosaka stipendiju piešķiršanas kārtību, apmēru un personu grupas, kuras ir tiesīgas pretendēt uz stipendijas saņemšanu.

Noteikumu Nr. 740 3. punkts sākotnēji noteica:

„Uz stipendiju konkursa kārtībā var pretendēt šo noteikumu 1.1. apakšpunktā minētais studējošais, kurš:

3.1. sekmīgi noteiktajā termiņā nokārto nepieciešamos pārbaudījumus;

3.2. pilnībā iegūst attiecīgajam akadēmiskā gada semestrim paredzēto kredītpunktu skaitu;

3.3. nav pakļauts valsts sociālajai apdrošināšanai saskaņā ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, izņemot personu, kas brīvprātīgi pievienojusies valsts sociālajai apdrošināšanai.”

Noteikumi Nr. 740 tika grozīti ar Ministru kabineta 2009. gada 2. jūnija noteikumiem Nr. 511 „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām”” (turpmāk – Noteikumi Nr. 511). Ar šo noteikumu 1.1. punktu (turpmāk – apstrīdētā norma) Noteikumu Nr. 740 3. punkts tika izteikts jaunā redakcijā:

„3. Stipendiju konkursa kārtībā var saņemt šo noteikumu 1.1. apakšpunktā minētais studējošais, kurš noteiktajā termiņā ir sekmīgi nokārtojis nepieciešamos pārbaudījumus un iegūvis attiecīgajam akadēmiskā gada semestrim paredzēto kredītpunktu skaitu. Prioritāte stipendijas saņemšanā, ievērojot noteikto secību, ir studējošajam, ja:

3.1. studējošais ir invalīds, bārenis vai palicis bez vecāku gādības;

3.2. stipendiju konkursa norises laikā studējošā ģimenei, ar kuru viņam ir nedalīta saimniecība (turpmāk – ģimene), ir piešķirts trūcīgas ģimenes statuss un ir normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izsniegta izziņa par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam;

3.3. studējošais ir no ģimenes, kurā audzina trīs vai vairāk bērnu;

3.4. studējošā ģimenē ir bērni.”

**2. Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji – Edgars Ābols un Artūrs Pušmucāns** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 112. pantam.

Apstrīdētā norma pārkāpjot Satversmes 91. pantā noteiktās tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, jo stipendiju piešķiršanai, ņemot vērā sociālos kritērijus, nevis studējošo sekmes, neesot objektīva un saprātīga pamata. Norma arī nesasniedzot savu mērķi, jo izvirzītie kritēriji nenodrošinot sociālo stipendiju

piešķiršanu tām personām, kuras faktiski atrodas sliktākā materiālajā situācijā. Studējošā atbilstība apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem pati par sevi nenozīmē, ka viņš patiešām atrodas sliktākā materiālajā situācijā nekā studējošais, kurš varētu pretendēt uz stipendiju pēc sekmju kritērija, bet neatbilst apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem.

Stipendija esot līdzeklis spējīgāko studentu motivēšanai un atbalstīšanai, nevis sociālās palīdzības sniegšanai. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot Augstskolu likumā un Izglītības likumā ietvertajai stipendijas institūta būtībai. Turklāt iespēja saņemt stipendiju neatkarīgi no studijās ieguldītā darba kvalitātes graujot studējošo dabisko konkurenci studiju procesā un mazinot studējošo motivāciju mācīties.

Labāko studentu tiesības saņemt stipendiju esot neatņemama tiesību uz augstāko izglītību sastāvdaļa. Proti, ja ir tiesības iegūt augstāko izglītību, tad esot jānodrošina arī tiesības studējošiem pretendēt uz visiem no tā izrietošajiem labumiem, tostarp stipendiju. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot arī Satversmes 112. pantā noteiktajām pamattiesībām.

**3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto tiesību aktu, – Ministru kabinets –** nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēju viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam, kā arī Satversmes 112. pantā noteiktajām tiesībām iegūt augstāko izglītību.

Izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam, Ministru kabinets pauž uzskatu, ka atšķirīgās attieksmes piemērošanai esot leģitīms mērķis, kā arī objektīvs un saprātīgs pamats. Tā kā studenti, kuri atbilst apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem, esot sociāli mazāk aizsargāti, tie neatrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citiem budžeta grupas studentiem. Līdz ar to esot objektīva nepieciešamība nodrošināt augstākās izglītības pieejamību un finansiālo atbalstu pēc iespējas plašākam personu lokam neatkarīgi no šo personu finansiālajām iespējām.

Stipendija pildot sociāla rakstura palīdzības funkciju, un tās piešķiršana apstrīdētajā normā noteiktajā kārtībā atbilstot gan Augstskolu likumā, gan arī Izglītības likumā ietvertajam šā institūta mērķim. Stipendija līdzīgi jebkāda cita

veida materiālajam atbalstam esot uzskatāma par sociāla rakstura pabalstu, un šāda tās izpratne esot plaši piemērota arī citos normatīvajos tiesību aktos.

Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētā norma sasniedz tās mērķi, jo garantē finansiālu atbalstu sociāli mazāk nodrošinātajām personu grupām. Turklāt apstrīdētā norma neizslēdzot iespēju studentiem ar labākajām sekmēm saņemt stipendiju, jo daļa no stipendijām paredzētajiem līdzekļiem joprojām tiek veltīta spējīgāko studentu atbalstam.

Atbildes raksta precizējumos Ministru kabinets norāda, ka var rasties arī tādas situācijas, kad saskaņā ar apstrīdēto normu stipendiju saņem students, kura materiālais stāvoklis ir pietiekami apmierinošs. Tomēr šādu gadījumu varētu būt salīdzinoši maz. Materiālais stāvoklis esot tikai viens no pamatiem, kuru dēļ apstrīdētā norma prioritāti stipendijas saņemšanā noteikusi šajā normā minētajām personu grupām. Bez materiālā stāvokļa esot vēl arī citi sociālie faktori, piemēram, veselības problēmas, kas ierobežojot personu iespējas sekmīgi studēt un sekmīgi pabeigt studijas. Visu šo sociālo faktoru kopums esot par pamatu tam, kādēļ tieši minētās personu grupas būtu uzskatāmas par sociāli mazāk aizsargātām.

Apstrīdētā norma neskarot pamattiesības iegūt augstāko izglītību, jo Satversmes 112. pants neparedzot pozitīvu valsts pienākumu nodrošināt Pieteikuma iesniedzējiem iespēju iegūt bezmaksas augstāko izglītību. Līdz ar to Ministru kabinetam esot rīcības brīvība noteikt stipendiju izmaksas kārtību.

**4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats. Studenti, kuri atbilst apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem, un pārējie budžeta grupas studenti atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tomēr pastāvot objektīvs un saprātīgs pamats tam, lai abām minētajām personu grupām piemērotu atšķirīgu attieksmi, jo apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem atbilstošie studenti esot sociāli mazāk aizsargāti.

Atšķirīgā attieksme esot samērīga ar normas leģitīmo mērķi, jo tiekot nodrošināts līdzsvars starp atsevišķu personu tiesību ierobežojumu un sabiedrības interesēm. Valsts un pašvaldību sociālais atbalsts ne vienmēr esot pienācīgi un regulāri pieejams, tādēļ augstskolas līdzdarbojoties vienlīdzīgu tiesību uz izglītību nodrošināšanā un sniedzot personām atbalstu stipendijas veidā. Līdz ar to stipendija esot uzskatāma par sociālā nodrošinājuma līdzekli un Ministru kabinetam esot rīcības brīvība noteikt stipendiju piešķiršanas kritērijus, ciktāl tie nav diskriminējoši vai acīmredzami nesamērīgi.

**5. Latvijas Republikas Finanšu ministrija** norāda, ka apstrīdētās normas mērķis ir saistīts ar iespēju nodrošināt mazturīgiem studentiem iespējas studēt. Šāds mērķis atbilstot Pasaules Bankas ieteikumiem. Jau pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās sociālie kritēriji atsevišķos gadījumos esot kalpojuši par priekšrocību pretendēšanā uz stipendijas saņemšanu. Ministru kabinetam esot rīcības brīvība uzskatīt stipendijām piešķirtos finanšu līdzekļus par sociālā nodrošinājuma īstenošanas līdzekļiem. Šāds secinājums izrietot no Augstskolu likumā ietvertā deleģējuma Ministru kabinetam noteikt kārtību, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem.

**6. Latvijas Republikas Labklājības ministrija** informē, ka stipendija ir uzskatāma par sociālā nodrošinājuma veidu, kura piešķiršanas apmēru un kārtību konkretizē izglītības politiku reglamentējoši normatīvie akti. Šajā gadījumā stipendija esot vērtējama kopsakarā ar likumā „Par sociālo drošību” ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu.

**7. Latvijas Rektoru padome** izsaka bažas par iespējamo nevienlīdzīgo attieksmi stipendiju piešķiršanas procesā, jo atsevišķos gadījumos persona, kura var pierādīt savu atbilstību apstrīdētajā normā minētajiem kritērijiem, faktiski tiem neatbilstot. Līdz ar to šādas personas iegūstot iespēju saņemt stipendiju neatkarīgi no sekmēm. Turklāt atsevišķās pašvaldībās iegūt trūcīgas personas statusu esot vieglāk nekā citās pašvaldībās.

Eiropas augstākās izglītības telpā neesot vienotas izpratnes par stipendijas būtību, tādēļ nevarot skaidri secināt, vai stipendija var kalpot par līdzekli sociālā nodrošinājuma sniegšanai vai arī tikai par līdzekli spējīgāko studentu motivēšanai un atbalstīšanai. Tomēr Rektoru padome negatīvi vērtē sociālo un akadēmisko stipendiju savstarpēju pretstatīšanu, jo esot nepieciešams nodrošināt abus attiecīgos mērķus.

**8. Pieaicinātā persona – Latvijas Studentu apvienība** – norāda, ka esot pozitīvi vērtējama Ministru kabineta rīcība – sociāli mazāk nodrošināto studentu materiāla atbalstīšana, tomēr apstrīdētā norma neesot līdz galam pārdomāta. Tā apdraudot stipendijas kā akadēmisko izcilību veicinoša instrumenta pastāvēšanu. Par prioritāru tomēr esot uzskatāma tāda stipendija, kas veicina akadēmisko izcilību.

Latvijas Studentu apvienība esot iesniegusi Izglītības un zinātnes ministrijai priekšlikumus par atšķirīgu prioritātes kritēriju noteikšanu sociālo stipendiju piešķiršanai, lai priekšrocību kritēriji būtu taisnīgāki, un, konkrēti, ierosinājusi sociālās stipendijas piešķirt ne vairāk kā desmit procentu apmērā no visām stipendijām.

**9. Latvijas Universitāte** informē, ka 75 procentus no tās stipendiju fonda saņemot studenti, kuri atbilst apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem. Tomēr varot izveidoties tāda situācija, ka stipendiju fondā nepietiek līdzekļu stipendiju piešķiršanai studējošajiem, kuri pēc sekmju kritērija pretendē uz stipendiju. Bez tam apstrīdētajā normā noteiktā kārtība nemotivējot studējošos gūt pēc iespējas labākas sekmes.

### **Secinājumu daļa**

**10.** Lieta ir ierosināta par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. un 112. pantam. Satversmes 91. pants nosaka: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas

diskriminācijas.” Savukārt 112. pants paredz: „Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Konstitucionālās sūdzības pamatojums neskar ne Pieteikuma iesniedzēju iespējamo diskrimināciju attiecībā uz stipendijas saņemšanu, nedz viņu iespējas bez maksas iegūt pamatizglītību vai vidējo izglītību, nedz arī pamatizglītības obligātumu. Tādēļ izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāizvērtē apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam un Satversmes 112. panta pirmajā teikumā paredzētajām ikvienas personas tiesībām uz izglītību.

No lietas dalībnieku sniegtajiem viedokļiem secināms, ka tiem ir atšķirīgi uzskati par tiesību apjomu, kas personām izriet no Satversmes 112. panta. Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izskatīs jautājumus, kas attiecas uz šo pantu.

**11.** Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma aizskar Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 112. pantā noteiktās pamattiesības, nepieciešams noskaidrot minētā panta pirmajā teikumā ietverto pamattiesību apjomu un saturu.

**11.1.** Atšķirībā no Satversmes 112. panta otrā teikuma, kas ir attiecināms uz pamatizglītību un vidējo izglītību, šā panta pirmais teikums nosaka pamattiesības iegūt izglītību šo tiesību plašākajā izpratnē un ir attiecināms uz visu līmeņu un veidu izglītības programmām, tajā skaitā uz augstāko izglītību. Laikā, kad tika izlemts jautājums par stipendiju piešķiršanu, Pieteikuma iesniedzēji bija tiesību zinātņu bakalaura studiju programmas studenti. Tādējādi Satversmes 112. panta pirmais teikums ietver pamattiesības, kuras uz viņiem ir attiecināmas.

**11.2.** Valstij ir pienākums gan ievērot, gan aizsargāt, gan arī nodrošināt personas tiesības. Lai valsts rīkotos saskaņā ar cilvēktiesībām, tai jāīsteno virkne pasākumu – gan pasīvie, piemēram, neiejaukšanās personas tiesībās, gan aktīvie, piemēram, nodrošinot personas individuālo vajadzību apmierināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 7. punktu*).

Sistēmiski interpretējot Satversmes 112. panta pirmo un otro teikumu, var secināt, ka valstij ir pienākums nodrošināt bezmaksas pamatizglītību un vidējo izglītību. Tomēr Satversme neparedz līdzvērtīgu valsts pienākumu attiecībā uz bezmaksas augstāko izglītību. Pienākums nodrošināt personu tiesības iegūt augstāko izglītību bez maksas valstij jānodrošina savu finansiālo iespēju robežās. Veicinot bezmaksas augstākās izglītības pieejamību, valstij jāņem vērā tas, ka augstākās izglītības iestādēm ir atvēlēta viena no visbūtiskākajām lomām Eiropas pētniecības, zinātnes un inovācijas jomā. Tādējādi Eiropas sekmīgas izaugsmes un attīstības priekšnoteikums ir atbilstoši valstu ieguldījumi šajā jomā [sk. COM (2006) 208 galīgo redakciju [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lv/com/2006/com2006\\_0208lv01.pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lv/com/2006/com2006_0208lv01.pdf) un COM (2010) 2020 galīgo redakciju [http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1\\_LV\\_ACT\\_part1\\_v1.pdf](http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf), aplūkots 2011. gada 21. aprīlī].

Saskaņā ar spēkā esošajiem tiesību aktiem likumdevējs daļai studējošo paredzējis iespēju iegūt augstāko izglītību par valsts budžeta līdzekļiem. Tomēr šāds regulējums neliecina par to, ka Latvijā pastāvētu bezmaksas augstākā izglītība vai ka Satversmes 112. panta pirmais teikums ietvertu konstitucionāla ranga pamattiesības iegūt bezmaksas augstāko izglītību. Likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros ir tiesīgs nodrošināt pieeju augstākajai izglītībai bez maksas, bet šādu rīcību nevar interpretēt kā obligātu valsts pienākumu.

**Līdz ar to Satversmes 112. pants neparedz personai tiesības prasīt bezmaksas augstākās izglītības nodrošināšanu.**

**11.3.** Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (turpmāk – Pakts) 13. panta 2. punkta „e” apakšpunkts paredz valstij pienākumu izveidot atbilstošu stipendiju sistēmu.

Saskaņā ar Satversmes 89. pantu “valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”. Līdz ar to valsts pienākumu izveidot atbilstošu stipendiju sistēmu augstākās izglītības jomā nosaka Latvijai saistošais Pakta 13. panta 2. punkta „e” apakšpunkts. Bez tam Pakta 13. panta 2. punkta „c”

apakšpunkts paredz, ka valstij ir pienākums tās iespēju robežās pakāpeniski ieviest bezmaksas augstāko izglītību.

Pakta 13. panta 2. punkta „e” apakšpunkta komentārā Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja skaidro, ka atbilstoša stipendiju sistēma ir jāizveido, ņemot vērā Paktā noteiktos diskriminācijas aizlieguma un vienlīdzības principus. Proti, stipendiju sistēmai ir jānodrošina vienlīdzīga pieeja izglītībai arī tiem studējošajiem, kas pieder pie tādu personu grupām, kuru sociālais, ģimenes vai materiālais stāvoklis tiek uzskatīts par salīdzinoši sliktāku nekā citiem studentiem [*sk. General Comment No. 13: The right to education (Art. 13), United Nations, Economic and Social Council, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, E/C. 12/1999/10, 8 December 1999, para. 26*].

Attiecībā uz augstāko izglītību stipendiju piešķiršanas sistēma Latvijā ir izveidota, un Pieteikuma iesniedzēji tās pastāvēšanu neapšaubā. Savukārt tas, vai šī sistēma atbilst citiem Paktā noteiktajiem kritērijiem, tostarp vienlīdzības principam, ir izvērtējams kopsakarā ar Satversmes 91. pantu.

**11.4.** Pieteikuma iesniedzēji pauž uzskatu, ka tiesības uz stipendiju ietilpstot Satversmes 112. panta tvērumā. Proti, studējošajiem esot tiesības saņemt visus tos labumus, kas saistīti ar izglītību, tostarp stipendiju, kas studējošajiem piešķirama, balstoties uz sekmju un izcilības kritēriju.

Tā kā Satversme neparedz pamattiesības uz bezmaksas augstāko izglītību, arī studiju procesā iespējamo papildu atbalsta veidu piešķiršana nav uzskatāma par Satversmē noteiktu valsts pienākumu. Satversmes 112. panta pirmais teikums neparedz studējošā subjektīvas tiesības pieprasīt stipendijas piešķiršanu. Līdz ar to arī stipendijas saņemšana nav uzskatāma par Pieteikuma iesniedzējiem piemītošām pamattiesībām. Stipendijas piešķiršanas mērķu un kārtības, kā arī apmēra noteikšana ir uzskatāma par likumdevēja rīcības brīvību, ko uz deleģējuma pamata īsteno Ministru kabinets.

**Līdz ar to stipendiju piešķiršana studēšanai augstākajās izglītības iestādēs nav uzskatāma par Satversmē noteiktu valsts pienākumu.**

**12.** Apstrīdētajā normā Ministru kabinets ir ietvēris kritērijus, pēc kuriem studējošajiem, kuri konkursa kārtībā uzņemti valsts finansētajās studiju vietās, tiek piešķirtas stipendijas. Lietā nav strīda par to, ka minētie stipendiju saņemšanas kritēriji tiek balstīti uz personas piederību pie noteiktas sociālās grupas. Proti, prioritāti stipendiju saņemšanā apstrīdētā norma piešķir tiem studējošajiem, kuriem ir konkrēts sociālais vai ģimenes stāvoklis vai kuru materiālā situācija tiek uzskatīta par salīdzinoši sliktāku.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka minētie kritēriji nesamērīgi ierobežo viņu pamattiesības, jo par stipendijas saņemšanas kritēriju nevarot kalpot personas sociālais stāvoklis. Savukārt Ministru kabinets uzskata, ka tam, it īpaši ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju, esot tiesības ar stipendiju palīdzību sniegt atbalstu īpašām vai sociāli mazāk aizsargātām personu grupām.

**13.** Satversmes tiesa savos nolēmumos vairākkārt norādījusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esamības priekšnoteikums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu, 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 12. punktu un 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu*). Saskaņā ar Satversmes 64. pantu likumdošanas tiesības, proti, tiesības kādu jautājumu noregulēt ar likumu, pieder Saeimai, kā arī tautai Satversmē paredzētajā kārtībā un apjomā. Savukārt Ministru kabinets vai cita institūcija tikai detalizē likumos ietvertu politisko gribu un nosaka likumu īstenošanas kārtību. Deleģējošai normai ir jāidentificē likumdošanas deleģējuma mērķis, saturs un apjoms tik skaidri, lai būtu saprotams, kādus noteikumus Ministru kabinets ir tiesīgs izdot (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 13. un 17. punktu*).

Satversmes tiesai visupirms jāizvērtē, vai šī deleģēšanas kārtība ir ievērota un vai likumdevējs Ministru kabinetam ir piešķīris tiesības par galveno stipendijas piešķiršanas kritēriju noteikt studējošā sociālo vai ģimenes stāvokli vai arī viņa materiālo situāciju. Līdz ar to ir jānoskaidro pilnvarojuma normu

saturs un mērķis, kā arī tas, vai Ministru kabinets nav pārsniedzis likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma apjomu.

**13.1.** Noteikumu Nr. 740 izdošanas pamats ir Augstskolu likuma 52. panta trešā daļa un Izglītības likuma 14. panta 23. punkts.

Augstskolu likuma 52. panta pirmā daļa regulē jautājumus, kas attiecas uz valsts finansētajām studiju vietām. Tā paša likuma 52. panta trešā daļa paredz, ka šā panta pirmajā daļā minētajiem studējošajiem tiek piešķirtas stipendijas Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Savukārt Izglītības likuma 14. panta 23. punkts noteic, ka Ministru kabinets nosaka stipendiju saņemšanas kārtību un stipendiju minimālo apmēru augstākās izglītības programmās izglītojamajiem, kuri uzņemti konkursa kārtībā atbilstoši valsts finansēto vietu skaitam, un profesionālās izglītības programmās izglītojamajiem, kuri uzņemti atbilstoši valsts vai pašvaldību finansēto vietu skaitam.

Līdz ar to likumdevējs ir izvēlējis divpakāpju pieeju augstākās izglītības finansēšanai. Ņemot vērā studējošo sekmes, iespēja studēt par valsts budžeta līdzekļiem tiek nodrošināta ierobežotam studējošo skaitam. Papildus tam par valsts budžeta līdzekļiem studējošajiem ir paredzēts atbalsts stipendiju veidā, un šo stipendiju saņemšanas kārtību ir pienākums reglamentēt Ministru kabinetam.

Satversmes tiesa secina, ka Augstskolu likuma 52. panta trešajā daļā un Izglītības likuma 14. panta 23. punktā ietvertais deleģējums ir noteikts vispārīgi un likumdevējs Ministru kabinetam piešķīris plašu rīcības brīvību. Tomēr, izmantojot savu plašo rīcības brīvību, Ministru kabinetam jāgādā par to, lai tiktu ievērotas likumdevēja noteiktā pilnvarojuma robežas un pieņemtā kārtība radītu taisnīgu rezultātu. Lai noteiktu Ministru kabinetam piešķirtā pilnvarojuma apjomu, Satversmes tiesai jānoskaidro uz izskatāmo lietu attiecināmo Augstskolu likuma normu saturs.

**13.2.** Likumdevējs Augstskolu likuma 52. panta pirmās daļas trešajā teikumā ir noteicis, ka uzņemšana valsts finansētajās studiju vietās notiek konkursa kārtībā.

Augstskolu likuma 51. pants paredz, ka no valsts budžeta līdzekļiem finansējamo studiju vietu skaitu augstskolā nosaka izglītības un zinātnes

ministrs pēc Augstākās izglītības padomes priekšlikuma. No minētās normas izriet secinājums, ka valsts budžeta finansējums tiek piešķirts nevis konkrētiem studējošajiem, bet gan studiju vietām, uz kurām studējošajiem ir tiesības pretendēt.

Augstskolu likuma 4. panta trešās daļas 4. punkts noteic, ka augstskolai ir tiesības veikt citas darbības, kas nav pretrunā ar tās dibinātāju, kā arī šajā likumā noteiktajiem augstskolas darbības principiem un uzdevumiem. Ņemot vērā likuma 5. pantā noteiktos augstskolu uzdevumus un to, ka valsts finansēto studiju vietu piešķiršanas mērķis ir sagādāt valstij noteiktu skaitu vislabāko attiecīgās nozares speciālistu, augstskola ir tiesīga savos iekšējos normatīvajos aktos noteikt un reglamentēt studējošo rotāciju. Šādus jautājumus augstskolās ir tiesīgi reglamentēt to senāti, ņemot vērā Augstskolu likumā un attiecīgās augstskolas satversmē noteiktās funkcijas un pilnvaras. Piemēram, Latvijas Universitātē šo jautājumu regulē Senāta 2010. gada 24. maija sēdē apstiprinātā „Latvijas Universitātes valsts budžeta dotēto studiju vietu konkursa (rotācijas) kārtība”.

Personas piedalīšanās un iespējamā uzvara konkursā uz valsts finansēto budžeta vietu netiek saistīta ar tās sociālo, mantisko vai ģimenes stāvokli. Par noteicošo faktoru uzņemšanai valsts finansētajās studiju vietās likumdevējs ir atzinis tikai studiju darba novērtējumu sekmju veidā vai arī pirmajā studiju gadā – uzņemšanas konkursa rezultātus, proti, uz akadēmiskiem kritērijiem vai zināšanām balstītu objektīvu personas spēju un prasmju vērtējumu.

Līdz ar to Augstskolu likumā likumdevējs kā priekšnoteikumu personas iespējām pretendēt uz studēšanu valsts finansētā studiju vietā ir paredzējis nevis noteiktu studējošā vai reflektanta sociālo, mantisko vai ģimenes stāvokli, bet gan uz zināšanām balstītu konkurētspēju.

**13.3.** Ministru kabineta atbildes rakstā norādīts, ka Augstskolu likuma 52. panta trešajā daļā un Izglītības likuma 14. panta 23. punktā lietotais termins „kārtība” ietverot arī secību, kādā stipendijas saņem studējošie, kuri uzņemti konkursa kārtībā un studē valsts finansētajās studiju vietās. Proti, likumā lietotie termini „piešķiršanas kārtība” un „saņemšanas kārtība” jēdzieniski

ietverot arī to personu grupu noteikšanu, kurām ir prioritāte stipendiju saņemšanā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jēdziens „kārtība” nozīmē norises īstenošanas veidu vai darbības organizāciju (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 20. punktu*). Pilnvarojumā minētais vārds „kārtība” pamatā piešķir Ministru kabinetam tiesības noteikumos regulēt attiecīgā jautājuma procesuālo raksturu, proti, izstrādāt noteiktu procedūru. Vienlaikus tas neizslēdz Ministru kabineta tiesības pieņemt materiāla rakstura normas, ciktāl netiek pārkāpts attiecīgais pilnvarojums. Tomēr Ministru kabineta noteikumos nevar būt iekļautas tādas materiālās tiesību normas, kas veidotu no pilnvarojošā likuma būtiski atšķirīgas tiesiskās attiecības.

Augstskolu likuma 52. panta trešā daļa ir spēkā redakcijā, kas noteikta atbilstoši 2000. gada 23. novembra likumam „Grozījumi Augstskolu likumā”. Arī šā panta pirmā daļa, ciktāl tā attiecas uz augstskolām, joprojām ir spēkā minētā likuma redakcijā. Savukārt Izglītības likuma 14. panta 23. punkts ir spēkā redakcijā, kas noteikta atbilstoši 2001. gada 5. jūlija likumam „Grozījumi Izglītības likumā”. Šo deleģējošo normu spēkā esamības laikā, nemainoties to redakcijai, ir pastāvējušas trīs atšķirīgas stipendiju piešķiršanas kārtības.

Sākotnēji visiem valsts finansētajās studiju vietās pilna laika bakalaura studiju programmā, profesionālās augstākās izglītības programmā un maģistra studiju programmā studējošajiem tika maksāta vienāda stipendija astoņu latu apmērā (*sk. Ministru kabineta 2002. gada 7. maija noteikumu Nr. 182 „Noteikumi par stipendijām” 3.2. punktu*). Līdz ar to prioritāti stipendiju saņemšanā tiesiski regulēt nebija nepieciešams, jo stipendija astoņu latu apmērā tika maksāta vienādi visiem studējošajiem neatkarīgi no viņu sociālā, ģimenes vai mantiskā stāvokļa, kā arī sekmēm, ja vien viņi sekmīgi nokārtoja nepieciešamos pārbaudījumus un studēja par valsts budžeta līdzekļiem.

2004. gada 2. septembrī, stājoties spēkā Noteikumiem Nr. 740, stipendija tika noteikta 70 latu apmērā, bet to vairs nesaņēma visi bakalaura studiju programmās, profesionālās augstākās izglītības programmās un maģistra studiju programmās studējošie. Stipendiju saņēmēju skaits samazinājās, un iespēja saņemt stipendiju saglabājās aptuveni 14 procentiem no

valsts finansētajās studiju vietās studējošajiem (izņemot doktorantūru) (*sk. koncepcijas projekta „Par stipendijām” 3. lpp. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30260895>, aplūkots 2011. gada 21. aprīlī*). Saskaņā ar Noteikumu Nr. 740 sākotnējo redakciju stipendijas tika piešķirtas, izvērtējot pretendentu sekmes vai iestājpārbaudījumu rezultātus (*sk. Noteikumu Nr. 740 sākotnējās redakcijas 10. punktu*).

Atbilstoši jaunajam stipendijas apmēram to visiem studējošajiem vairs nevarēja izmaksāt. Tāpēc Ministru kabinetam radās objektīva nepieciešamība izstrādāt kritērijus, pēc kuriem studējošajiem stipendijas tiks piešķirtas. Ministru kabineta izstrādātie kritēriji par prioritāti stipendiju saņemšanā paredzēja studējošā sekmes vai uzņemšanas konkursā reflektanta gūtos rezultātus. Proti, Noteikumu Nr. 740 3. punkts noteica, ka stipendiju konkursa kārtībā var saņemt studējošais, kurš sekmīgi noteiktajā termiņā nokārtojis nepieciešamos pārbaudījumus un pilnībā ieguvis attiecīgajam akadēmiskā gada semestrim paredzēto kredītpunktu skaitu. Vienīgi tādā gadījumā, ja diviem vai vairākiem studējošajiem, kuri pretendēja uz stipendijas saņemšanu, bija līdzvērtīgas sekmes un zinātniskās darbības rādītāji (piemēram, publikācijas, piedalīšanās konferencēs, līdzdalība projektos), stipendiju piešķīra saskaņā ar kritērijiem, kuri bija līdzīgi apstrīdētajā normā noteiktajiem. Noteikumu Nr. 740 paskaidrojuma rakstā citastarp tika norādīts, ka šāda kārtība motivēs studējošos paaugstināt sekmības rādītājus un iegūt zinātnisko grādu (*sk. Noteikumu Nr. 740 paskaidrojuma rakstu*).

Tādējādi šajā laikā stipendijas tika piešķirtas, balstoties nevis uz personas piederību pie noteiktas sociālās grupas, bet gan uz akadēmisko sekmju un zinātniskās izcilības kritērijiem.

**13.4.** Tiesību aktu projektos, kurus 2006. un 2008. gadā Ministru kabinetam iesniedza Izglītības un zinātnes ministrija, tika norādīts, ka studenti dažādu iemeslu dēļ nevēloties uzņemties kredītsaistības un sekas esot tādas, ka studējošo sociālais nodrošinājums Latvijā nav pietiekams. Par to liecinot studējošo agrīna iesaistīšanās darba tirgū, kas ierobežojot viņu iespējas pilnvērtīgi apgūt studiju programmas un nelabvēlīgi ietekmējot gan zinātnes un akadēmisko mācībspēku potenciāla atjaunošanu, gan arī augstākās izglītības

kvalitatī un piedāvājumu darba tirgū. Tāpēc valstij vajagot sniegt lielāku atbalstu studējošajiem tieši stipendiju veidā [sk. Ministru kabineta 2008. gada 28. oktobra protokollēmuma „Par Ministru kabineta 2006. gada 4. aprīļa sēdes protokollēmuma (prot. Nr. 19 22. §) „Noteikumu projekts „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām”””” izpildi” paskaidrojuma rakstu <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30342969>, aplūkots 2011. gada 21. aprīlī, un koncepcijas projekta „Par stipendijām” 5. – 7. lpp.]. Tomēr Ministru kabinetā netika atbalstīts Izglītības un zinātnes ministrijas priekšlikums par lielāka finansējuma piešķiršanu stipendiju izmaksai visiem par valsts budžeta līdzekļiem studējošajiem.

Lai novērstu sekmīgu studentu aiziešanu no augstākās izglītības iestādēm sociālo apstākļu dēļ, Izglītības un zinātnes ministrija izstrādāja grozījumus Noteikumos Nr. 740. Ar šiem grozījumiem prioritāte stipendiju piešķiršanā tika mainīta, un kā galvenie stipendiju saņemšanas kritēriji sekmīgiem studentiem tika izvirzīti viņu sociālie apstākļi, nevis sekmes un zinātniskās darbības rezultāti (sk. Ministru kabineta 2009. gada 2. jūnija noteikumu Nr. 511 „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām”” anotāciju <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40127647>, aplūkota 2011. gada 21. aprīlī). Pāreja no sekmju kritērija uz sociālo kritēriju, pieņemot Noteikumos Nr. 511, notika bez to likumu grozīšanas, kuri Ministru kabinetam deleģē tiesības izlemt jautājumus par stipendijām.

Līdz ar to Ministru kabinets, 2009. gada 2. jūnijā pieņemot apstrīdēto normu, ir mainījis stipendiju piešķiršanas kritērijus un, atsakoties no pretendenta sekmju vai iestājpārbaudījumu rezultātu vērtēšanas, par stipendiju saņemšanas kritēriju pieņēmis pretendenta ģimenes, materiālo vai sociālo stāvokli. No 2009. gada 10. jūlija, kad stājās spēkā grozījumi Noteikumos Nr. 740, stipendija saglabājās 70 latu apmērā, bet to sāka piešķirt pēc apstrīdētajā normā noteiktajiem sociālajiem kritērijiem.

Ņemot vērā valsts sociālekonomisko stāvokli, varēja paredzēt, ka atbilstoši apstrīdētajai normai studējošajiem stipendijas tiks piešķirtas, balstoties galvenokārt uz sociālajiem kritērijiem. Piemēram, Latvijas

Universitāte norāda, ka aptuveni 75 procenti no valsts finansētajās studiju vietās studējošajiem stipendiju saņem, balstoties uz apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 108. lpp.*). Savukārt Ministru kabineta sniegtā informācija liecina, ka jau 2009./2010. akadēmiskā gada pirmajā semestrī Rēzeknes Augstskolā 88 procenti, Daugavpils Universitātē – 50 procenti, bet Rīgas Stradiņa universitātē – 19 procenti no valsts finansētajās studiju vietās studējošajiem stipendiju saņēma, balstoties uz apstrīdētajā normā noteiktajiem kritērijiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 35. lpp.*).

**13.5.** Satversmes tiesa norāda, ka tai nav pamata apšaubīt Ministru kabineta nolūka – atbalstīt sociāli mazāk aizsargātos studentus – leģitimitāti. Likumdevējam un Ministru kabinetam, ciktāl likumdevējs tam šādas tiesības piešķīris, ir tiesības noteikt stipendiju piešķiršanas kritērijus vai arī paredzēt citādus atbalsta pasākumus mazuļīgajiem vai citādā nelabvēlīgā situācijā esošiem studējošajiem, piemēram, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot tos no studiju maksas. Par atbalstu šādai pieejai liecina arī virkne starptautisko dokumentu. Piemēram, Eiropas Padomes 1998. gada 17. marta rekomendācija Nr. R (98) 3E par pieeju augstākai izglītībai paredz, ka prioritāte atbalsta sniegšanā būtu piešķirama tiem studējošajiem, kuriem ir zemāki ienākumi [*sk. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation Rec(1998)3E of the Committee of Ministers to member states on access to higher education, para. 8.3*]. Eiropas Padomes darba ziņojumā par pieeju augstākajai izglītībai norādīts, ka pašreizējā Eiropas augstākās izglītības finansējuma sistēma ir regresīva un paplašina atšķirības starp bagātākajām un nabadzīgākajām sociālajām grupām. Valsts atbalsts pamatā būtu jāsniedz personām, kuras pašas nevar atļauties apmaksāt mācības augstākās izglītības iestādēs (*sk. Council of Europe, Project on Access to Higher Education in Europe: working report Part I, para. 3.8*). Arī Eiropas Komisija norādījusi, ka studentu atbalsta pasākumi šobrīd ir nepietiekami, lai nodrošinātu vienādas iespējas gūt panākumus studentiem, kuru sociālā un materiālā situācija tiek uzskatīta par salīdzinoši sliktāku. Tas vienlīdz ir attiecināms uz brīvu piekļuvi augstākajai izglītībai, kas ne vienmēr garantē sociālo taisnīgumu. Izcilību mācībās un pētniecībā var būt grūti sasniegt, ja daļai personu sociālekonomisku

faktoru dēļ pieeja studijām vai ar pētniecību saistītai karjerai ir ierobežota [sk. COM (2006) 208 galīgās redakcijas 5. punktu].

Tomēr šāds mērķis – atbalstīt sociāli mazāk aizsargātos studentus – nav sasniedzams, ja atbalsts tiek sniegts vienīgi tiem studentiem, kuri studē par valsts budžeta līdzekļiem.

Arī Latvijas Studentu apvienība ir norādījusi, ka apstrīdētajā normā noteiktā kārtība negarantējot valsts piešķirto stipendiju izmaksāšanai paredzēto līdzekļu godīgu sadali. Šāda stipendiju piešķiršanas kārtība varot apdraudēt stipendiju kā akadēmisko izcilību veicinošu faktoru un instrumentu (sk. Latvijas Studentu apvienības viedokli lietas materiālu 1. sēj. 76. un 77. lpp.). Augstskolās vairākkārt esot nācies sastapties ar gadījumiem, kad persona dokumentāri apliecina atbilstību trūcīgas personas statusam, tomēr rodoties šaubas, vai tā patiešām ir trūcīgāka par citiem studējošajiem, kuriem formāli nav piešķirts trūcīgas personas statuss. Bez tam, piemēram, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums paredzot atšķirīgas personu iespējas iegūt trūcīgas personas statusu atkarībā no attiecīgās pašvaldības noteiktajiem kritērijiem. Tādējādi varot rasties nevienlīdzīga attieksme pret studējošajiem, kuri deklarējuši savu dzīvesvietu dažādu pašvaldību teritorijās (sk. Latvijas Rektoru padomes viedokli lietas materiālu 1. sēj. 120. lpp.).

Tāpat Valsts kontrole 2010. gada 28. oktobra revīzijas ziņojumā „Valsts un pašvaldību iestāžu darbība, nodrošinot saistību izpildi saskaņā ar Latvijas Republikas un Pasaules Bankas līgumu „Aizdevums sociālā drošības tīkla un sociālā sektora reformu īstenošanai” un Pasaules Bankas Programmas dokumentu” ir atzinusi, ka apstrīdētās normas piemērošanā augstākās izglītības iestādēs pastāv risks pieļaut atšķirīgu attieksmi pret studējošajiem, kuri ir tiesīgi saņemt valsts budžeta finansētās stipendijas atbilstoši sociālajiem kritērijiem (sk. ziņojuma 164. punktu, pieejams [http://www.lrvk.gov.lv/upload/z\\_in\\_PB\\_soc\\_drosiba\\_28Oct2010.pdf](http://www.lrvk.gov.lv/upload/z_in_PB_soc_drosiba_28Oct2010.pdf), aplūkots 2011. gada 21. aprīlī).

**13.6.** Satversmes tiesa secina, ka studijas augstākās izglītības iestādēs atbalstošajiem pasākumiem ir divi mērķi. Likumdevējs paredzēja, ka par valsts budžeta līdzekļiem var studēt tikai sekmīgākie, tādējādi veicinot akadēmisko izcilību. Savukārt Ministru kabinets apstrīdētajā normā par stipendijas

piešķiršanas mērķi noteicis atbalsta sniegšanu personām, kurām ir sliktāks sociālais vai mantiskais stāvoklis. Minēto mērķu līdzāspastāvēšana var novest pie tā, ka studiju procesā atbalstu stipendijas veidā nesaņem personas, kurām ir īpaši slikts sociālais vai mantiskais stāvoklis un kuras turklāt nestudē par valsts budžeta līdzekļiem. Apstrīdētā norma rada risku, ka var veidoties nevienlīdzīga attieksme pret salīdzināmā situācijā esošām personām.

Ministru kabinetam ir pienākums, lemjot par stipendiju piešķiršanas kārtību, ņemt vērā likumdevēja jau sākotnēji izvirzītos priekšnoteikumus studēšanai valsts finansētajās budžeta vietās. Tas jo īpaši attiecas uz situāciju, kad ne visi par valsts budžeta līdzekļiem studējošie saņem stipendiju. Ja likumdevējs nav noteicis citādu uz stipendijas saņemšanu pretendēt tiesīgu personu loku, tad nav pieļaujama tāda situācija, ka Ministru kabinets maina stipendiju saņemšanas kritērijus tiktāl, ka tie atšķiras no studēšanai valsts apmaksātajās budžeta vietās noteiktajiem kritērijiem.

Likumdevējs nav grozījis Augstskolu likumā un Izglītības likumā noteikto pilnvarojumu, ciktāl tas attiecas uz Ministru kabineta tiesībām izlemt ar stipendijām saistītus jautājumus. Savukārt Ministru kabinets apstrīdētajā normā ir ietvēris no likumā noteiktā pilnvarojuma atšķirīgas tiesiskās attiecības un ieviesis jaunus stipendiju piešķiršanas kritērijus. Šādā veidā ir būtiski mainīta stipendijas institūta izpratne. Apstrīdētā norma, kas paredz jaunus un patstāvīgus stipendiju piešķiršanas kritērijus, būtībā ir jauna materiālo tiesību norma, kuras tiesiskā regulējuma mērķis nav atvasināms no Ministru kabinetam likumā piešķirtā deleģējuma.

**Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 64. pantam.**

**14.** Konstatējot apstrīdētās normas neatbilstību kaut vienai augstāka juridiska spēka tiesību normai, nav nepieciešams papildus izvērtēt tās atbilstību Satversmes 91. pantam. Vienlaikus Satversmes tiesa norāda, ka stipendiju sistēmai ir jāatbilst Satversmē un Paktā noteiktajam diskriminācijas aizlieguma un vienlīdzības principam.

**15.** Pieteikuma iesniedzēji ir lūguši Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei no tās pieņemšanas brīža. Tikai tādā veidā viņi varētu iegūt naudas summu, kuru neesot saņēmuši apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā.

**15.1.** Satversmes tiesas likuma 32. panta trešā daļa paredz pamatprincipu, ka apstrīdētā norma zaudē spēku no sprieduma publicēšanas dienas. Nosakot citādu apstrīdētās normas spēka zaudēšanas brīdi, ciktāl tas nav pamatots jau ar pašā spriedumā ietvertajiem argumentiem, Satversmes tiesai savs lēmums ir jāmotivē.

Apstrīdētā norma pieņemta 2009. gada 2. jūnijā. Atbilstoši konstitucionālajā sūdzībā norādītajam Pieteikuma iesniedzēju tiesības tā aizskārusi 2010. gada februārī, kad tika izlemts jautājums par stipendiju piešķiršanu Latvijas Universitātes profesionālās augstākās izglītības maģistra studiju programmā „Tiesību zinātnes” studējošajiem. No pieteikuma nav secināms, ka apstrīdētā norma būtu Pieteikuma iesniedzēju tiesības skārusi jau pirms 2010. gada februāra.

Līdz ar to Satversmes tiesai šajā lietā nav pamata atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās izdošanas brīža.

**15.2.** Satversmes tiesas likums piešķir pašai tiesai pilnvaras lemt par sprieduma izpildes nodrošināšanu, proti, noteikt savu spriedumu tiesiskās sekas. Vienlaikus konstitucionālajai tiesai likums ne vien dod pilnvaras, bet arī uzliek atbildību par to, lai tās spriedumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 35.1. punktu*).

Saskaņā ar Noteikumiem Nr. 740 stipendijas tiek piešķirtas vienam akadēmiskajam semestrim, pamatā ņemot vērā par valsts budžeta līdzekļiem studējošā sekmes iepriekšējā semestrī. Līdz ar to studējošajiem tiesības saņemt stipendiju tiek piešķirtas katru semestri atkārtoti un šīm tiesībām nav pastāvīga rakstura.

Jautājums par stipendijas piešķiršanu Pieteikuma iesniedzējiem, ņemot vērā Latvijas Universitātes stipendiju fondā pieejamos finanšu līdzekļus, tika izlemts pirms vairāk nekā viena gada – 2010. gada pavasara semestrī –, un

minētais stipendiju piešķiršanas laika posms jau ir noslēdzies. Lemjot par sprieduma atpakaļvērstu spēku, Satversmes tiesa ņem vērā praktiskās un finansiālās grūtības, kas Latvijas Universitātei var rasties sakarā ar stipendiju maksājumu un stipendiju fondā piešķirto un pieejamo finanšu līdzekļu atpakaļvērstu administrēšanu.

Ievērojot gan minēto, gan arī atbilstoši Noteikumiem Nr. 740 izmaksājamās stipendijas kā ienākumus neaizstājoša maksājuma raksturu, nevar atzīt, ka stipendijas nepiešķiršana Pieteikuma iesniedzējiem būtu radījusi tik būtisku tiesību aizskārumu, ka tā novēršanai būtu nepieciešams noteikt nolēmumam atpakaļvērstu spēku.

**16.** Satversmes tiesai iespēju robežās jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu citām personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*).

Lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē savu spēku, Satversmes tiesa ņem vērā apstākli, ka stipendijas tiek piešķirtas uz vienu studiju semestri un šim laika posmam mācību iestāde arī attiecīgi plāno izdevumus. Tiesiskās stabilitātes principam pretēja būtu tāda situācija, ka augstākās izglītības iestādēm studiju semestra laikā vajadzētu atkārtoti izlemt jautājumus par stipendiju piešķiršanu.

Satversmes tiesa vairākkārt secinājusi, ka gadījumos, kad tūlītēja apstrīdētās normas atcelšana būtu vēl vairāk neatbilstoša Satversmei kā apstrīdētās normas atstāšana spēkā, ir iespējams noteikt sprieduma izpildes termiņu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 3. punktu un 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 12. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētā norma zaudē spēku 2011. gada 1. augustā.

## Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

**nosprieda:**

**atzīt Ministru kabineta 2009. gada 2. jūnija noteikumu Nr. 511 „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām”” 1.1. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam un spēkā neesošu no 2011. gada 1. augusta.**

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris